

L'ARXIU PARROQUIAL DE SANTA COLOMA DE CERVELLÓ

ANNA ROSA DURAN
Arxivera

Textos i
Documents

Introducció

No descobreixo res en remarcar l'interès que presenten per als estudiosos els arxius parroquials, aquestes petites grans joies amagades. En el present article em proposo de presentar, modestament, un dels arxius parroquials de la nostra comarca, el de la parròquia de Santa Coloma de Cervelló. No es tracta pas d'un gran arxiu, notable pel volum de documentació, no: Santa Coloma ha estat històricament una de les parròquies més petites de la comarca, pel que fa al nombre d'habitants, i consegüentment, el volum de documentació generada és també petit: tot plegat no arriba als quatre metres lineals. Té de remarcable, tanmateix, el fet que s'ha conservat força complet des del seu origen, i que s'hi poden trobar algunes sèries que han desaparegut en altres parròquies.

Al llarg de l'article s'hi trobarà en primer lloc un breu repàs de la història de l'arxiu, extret bàsicament de les notícies que ens proporciona el mateix arxiu. Segueix una ressenya sumària de la documentació que s'hi guarda, de les sèries i documents més interessants. I en acabat s'hi presenten algunes indicacions i suggeriments de cara a la seva utilització com a font per a les investigacions històriques.

Història de l'arxiu

L'arxiu parroquial de Santa Coloma de Cervelló (en endavant APSCC) es va configurant amb el temps, condicionat per les diverses circumstàncies històriques, la normativa eclesiàstica i fins i tot pel tarannà dels diversos rectors. La documentació més antiga que recull aquest arxiu correspon a actes notariaus diverses: testaments, vendes o donacions, establiments, etc. en suport pergamí, i es remunta a començament del segle XIII. No obstant això, no vol dir que ja en aquesta època l'arxiu estigués constituït: els pergamins podi-

en haver-s'hi integrat més tard, per exemple, com a proves jurídiques d'algun dret, en algun conflicte posterior.

La documentació en paper s'inicia en el segle XV. És en aquesta època quan ja sembla incontestable l'existència d'un petit arxiu, d'una voluntat de guardar i conservar testimonis escrits de drets o d'accions: trobem, per exemple, un "Capbreu de la rectoria de Santa Coloma de Cervelló" elaborat a mitjan segle, un "Llevador de les rendes anuals pertanyents al Rector de la Iglesia de Santa Coloma" del mateix període, així com l'inici d'una sèrie de manuals o protocols notariaus.

Tanmateix, és en el segle XVI que l'arxiu parroquial queda definitivament institucionalitzat. Com és sabut, a partir del Concili de Trento s'implantà l'obligació, per a les parròquies, de portar un registre dels baptismes, confirmacions i matrimonis celebrats, així com de les defuncions que hi havia al terme parroquial. Als estats de la península Ibèrica, regits per Felip II de Castella, aquesta obligació es va fer efectiva des del 1564. Per tant, tot i que a Catalunya hi havia parròquies que ja de molt abans tenien el costum de dur registres semblants, és a partir d'aquest moment que els arxius parroquials es desenvolupen.

Això coincideix del tot amb el cas de Santa Coloma de Cervelló. Ja hem vist que s'hi conserva documentació esporàdica anterior a les disposicions tridentines, però és a partir de la segona meitat del segle XVI que trobem la major part de la documentació. És en aquestes dates quan té lloc l'inici de les grans sèries: llibres de baptismes (1567), matrimonis (1568), òbits (ja des del 1562), confessions i comunions (1565), i també comptes de fàbrica, obra i culte (1577, si no hi comptem un document esporàdic de la primera dècada del segle); llevadors de delmes i primícies (1563),

La torre Salbana de Santa Coloma de Cervelló.
Dins 29 municipis i un riu. *Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat*, 1995, p. 152.

etc. Altres sèries notables són conservades des del segle XVII: llibres de fundacions, aniversaris i celebracions (1647); comptes d'administracions i confraries (del Bací de les Ànimes, 1644, de Nostra Senyora de Blancafort o de la Concepció, 1646, i del Roser, 1648), i visites pastorals (1616).

Veiem com les directrius tridentines van suposar l'autèntic fonament de l'existència i creixement de l'arxiu (més enllà d'un recull espars i inconnex de documents), tant pel que fa l'obligació de dur uns registres com a la potenciació d'unes sèries de devocions populars que al seu torn donen origen a sèries específiques. Ara bé, en el cas de Santa Coloma de Cervelló aquesta circumstància es troba refermada per la personalitat d'un rector, mossèn Miquel Baruta, que pren possessió de la parròquia el 1593 (en ple període posttridentí, doncs) i la regirà durant cinquanta-tres anys llargs, fins al 1647. Mossèn Baruta sembla haver estat una persona molt preocupada per guardar constància de tota mena de fets, quasi diríem obsedit per enregistrar-ho tot i guardar tota mena de papers. El seu mateix successor, mossèn Jaume Mas, ens diu que "[...]fou molt curios en scriures las cosas de la parroquial". Durant el rectorat de mossèn Baruta, doncs, no sols es van complir amb tota cura les disposicions relatives als registres obligatoris, sinó que es va incrementar notablement el volum de la documentació, especialment pel que fa a les sèries referides a l'administració comptable de la parròquia i a les diverses tipologies notariales.

D'altra banda, a partir del mateix segle XVI l'arxiu conserva també documentació no relacionada pròpi-

ament amb la parròquia quant a institució eclesial, sinó amb la parròquia entesa com a comunitat de veïns. És a dir, documentació civil, la generada pel consell del poble, el precedent de l'arxiu municipal.

En el segle XVIII, els rectors Sebastià i Josep Artigues (1694-1739 i 1740-1782, respectivament) van numerar els llibres i llibretes, van recollir els documents en lligalls d'acord amb cadascuna de les tipologies (testaments, capítols matrimonials, etc.) i van elaborar-ne índexs. Aquestes actuacions s'expliquen probablement perquè l'arxiu ja presentava un cert volum que feia necessari un primer nivell d'ordenació i descripció. Una mica més tard, el rector Esteve o Esteva, al tombant dels segles XVIII i XIX, va estudiar amb cura l'arxiu i especialment els pergamins: els va numerar i en va iniciar un regest o extracte molt acurat, que es conserva; però no va poder anar més enllà de vint pergamins.

L'arxiu sofrí una destrucció parcial el 1845, quan una partida de gent armada va assaltar la rectoria, segons ens conta el rector Xirinacs en un full enganxat a les guardes del *Llibre de les Administracions*.

Més modernament, van actuar sobre l'arxiu els rectors Pau Codina (1856-1897), Joan Orriols (1910-1916) i Joaquim Roca (1924-1948). El primer és l'autor dels índexs onomàstics que trobem al darrere dels registres sacramentals, així com d'un índex de quaranta pergamins, que inclou un breu resum d'aquests, però que tanmateix cal mirar amb prevenció, atès que la versió no sempre és prou correcta. Mossèn Orriols va estudiar tots els documents de l'arxiu, bo i afegint-hi sovint una petita definició (debitori, procura, etc.) i, més d'un cop, un comentari personal espontani i jocós. Pel que fa a mossèn Roca, li devem nous índexs alfabètics per a alguns llibres i lligalls.

Contràriament al que va passar en moltes parròquies, l'arxiu de Santa Coloma de Cervelló va ser amagat durant la guerra de 1936-39, i així es va poder salvar d'una destrucció probable.

La documentació de l'arxiu va ser objecte d'una primera descripció arxivística, molt resumida, amb motiu de la ponència presentada per Josep M. Martí i Bonet en la XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, al Prat de Llobregat, el 25 i el 26 d'octubre de 1980.¹ També pels mateixos anys van ser microfilmats els registres sacramentals.

Fins aquestes dates l'arxiu es trobava més o menys ordenat, però en prendre possessió de la parròquia el rector actual va trobar tota la documentació, en piles desordenades, a terra: pel que sembla, el seu immediat antecessor es proposava dur a terme una nova catalogació, però només va estar dos anys a la parròquia i no va poder acomplir el seu propòsit. Davant la situació, el nou rector va optar per dipositar la documentació, bo i desordenada, dins un armari de fusta. Un poc més tard, els llibres de baptisme, matrimoni i òbits van ser emprats per un investigador, que els va col·locar convenientment en caps de d'arxiu.

L'actual estudi és fruit de la tasca d'ordenació i inventariació duta a terme entre el 1992 i el 1994, com a treball del II Màster d'arxivística de la Universitat Autònoma de Barcelona, dirigit pel doctor Frederic Udina i Martorell, treball en el qual em baso.

Mirada als fons conservats a l'APSCC

L'arxiu parroquial de Santa Coloma de Cervelló ha patit molt poques destruccions i pèrdues; per tant, malgrat el seu petit volum, com correspon a una parròquia rural de pocs habitants, presenta un ampli ventall de tipologies i sèries, força completes des del punt de vista cronològic.

Així, com ja he esmentat, conserva la sèrie completa dels *Llibres sacramentals* des dels anys 1560. D'altra banda, la sèrie es desdobra per un curt període de temps, a mitjan segle XIX, en què trobem registres en català i en castellà; en el cas de les defuncions, el més destacat, entre el 1856 i el 1896 trobem un registre en castellà, i, alhora, la continuació de l'anterior llibre de defuncions, en català, si bé sovint en forma extractada.

A banda dels registres obligatoris de baptismes, matrimonis i òbits, l'APSCC conserva dues altres sèries de registres vinculats a l'administració dels sacraments. La primera està formada pels llibres de confirmacions, que es conserven des del 1740. La segona de les sèries esmentades la conformen els registres de comunions i confessions, aplec de petits quaderns o plec en què el rector apunta cada any, casa per casa, l'acompliment de l'anomenat *precepte pasqual*. Es tracta d'un conjunt molt interessant, tant per la seva continuïtat en el temps (J. M. Martí i Bonet diu que pràcticament és l'únic arxiu de la comarca on es conserva una sèrie tan completa: del 1565 al 1904, amb

una única interrupció important, entre el 1637 i el 1658),² com per la informació que proporciona referent als habitants del poble.

Finalment, una altra documentació complementa els registres sacramentals: així, en el cas dels matrimonis, trobem amonestacions, llicències i certificats de matrimoni, esporàdicament des del 1570 i ja de forma continuada des del 1700, així com els més moderns expedients matrimonials. Pel que fa a les defuncions, l'arxiu conté els registres de drets de funeràries, documentació comptable vinculada al cobrament de l'administració de sacraments, enterraments, funerals, misses de sufragi, etc. Normalment trobem aquesta comptabilitat en els mateixos llibres d'òbits, però durant determinats períodes es va dur a part. Tot i no ser completa,³ resulta un complement interessant, per exemple, per conèixer la data de defunció de veïns que hagin mort fora dels límits de la demarcació parroquial, però els sufragis dels quals s'hagin fet a la parròquia.

La segona gran secció del fons la constitueixen els documents notariais. En una bona part és formada per antics manuals i protocols, però que, malauradament, es troben en l'actualitat descosits, desfets i desordenats. Alguns s'han pogut reconstituir en part. D'altres formen lligalls desordenats. Finalment, un tercer grup el formen lligalls que apleguen tant actes provinents d'antics volums, com documents solts, agrupats per tipologies: testaments, capítols, censals, inventaris i encants, etc. Els lligalls així conformats contenen índexs auxiliars, elaborats tardanament pels rectors Codina i Roca, com ja he fet notar. Tot plegat cobreix un lapse de temps que va del segle XV al XX.

La tercera gran secció de l'arxiu la forma l'apartat anomenat "Vida parroquial i administració", és a dir, la documentació generada pel transcurs normal de l'activitat parroquial, en allò no regulat canònicament: registre de celebracions no sacramentals, gestió i comptabilitat dels recursos i rendes parroquials, manteniment de l'església i el culte, etc. Hi trobem així mateix l'administració d'institucions i devocions peculiars de la parròquia de Santa Coloma, com el benefici de Sant Antoni i el benefici de Blancafort, i les administracions.

Si els anomenats *llibres sacramentals* tenen d'alguna manera un caire notarial, o pròpiament registral (donar fe de fets tan fonamentals com el baptisme, el

matrimoni i la defunció, i del seu correcte acompanyament sacramental, segons els preceptes eclesiàstics), i estan més vinculats al recorregut vital de les persones concretes, la documentació aplegada en aquest apartat té tot un caire més administratiu i comptable. Així, hi trobem, en primer lloc, els assentaments relatius a les misses celebrades en virtut de fundacions, censals i altres obligacions diverses: cobrament dels drets corresponents, acompliment del compromís contractat, sumaris o recensions de totes les celebracions així instituïdes, etc. La sèrie no es remunta més enllà de la segona meitat del segle XVIII.

Un segon grup dintre del mateix apartat el formen els documents relatius a dues institucions vinculades a la parròquia: el benefici de Sant Antoni i el benefici de Blancafort.⁴ Hi corresponen uns pocs documents aïllats en el temps: segle XV i mitjan segle XVIII.

Els comptes de fàbrica, obra i culte componen un altre bloc de documentació: es refereixen a les despeses originades pel manteniment de l'edifici parroquial i pel culte que s'hi celebra, i als ingressos destinats a aquests mateixos conceptes.

El manteniment de l'edifici corria a càrrec dels obrers, que eren els jurats del poble, i que delegaven la gestió de les despeses corrents (cera, oli, etc.) en el sagristà. Per sufragar aquestes despeses, es comptava amb els ingressos provinents de l'arrendament de la carnisseria, segons un privilegi atorgat pel baró de Sant Vicenç el 1597, als quals es va afegir durant el segle XVIII el lloguer de l'anomenada *caseta de l'església*. Altres ingressos procedien de la venda del pa del dia dels morts, del bací de l'obra, etc., i d'altres eren més esporàdics.

D'altra banda, existien, com era habitual a totes les parròquies, les administracions. Consistien en la gestió autònoma, per part dels fidels, del culte a determinades advocacions pietoses, vinculades a l'altar respectiu. Els ingressos, en general, procedien del bací corresponent (és a dir, de les almoines dels fidels), i s'aplicaven a la celebració d'oficis solemnes i processons en les festivitats titulars, i al pagament de les tradicions particulars que hi estiguessin vinculades. Al cap de l'any, si de cas hi havia algun sobrant, revertia a la caixa general de la parròquia.

Completen la documentació dedicada a la comptabilitat parroquial les sèries de llevadors de delmes i primícies de la parròquia (des del 1563) i llevadors de

censos, aquesta última amb menys continuïtat cronològica, però que inclou un petit quadernet de censos i rendes de mitjan segle XV, i arriba fins a finals del XIX.

Una altra sèrie aplega els comptes particulars dels rectors, quant a persones privades, ben diferenciats dels comptes de la parròquia quant a institució. Es podria pensar que és una sèrie d'interès menor o anecdòtic, si no fos que inclou el *Dietari de Mossèn Baruta*, aplec de comptes domèstics confegit per l'esmentat rector al llarg de cinquanta-tres anys (1594-1647) sense virtualment cap buit. És l'ample ventall cronològic el que li confereix un interès i un atractiu especials.

No hi ha, en canvi, a Santa Coloma de Cervelló, sinó uns pocs documents que corresponguin al concepte de *consueta*, i encara molt escassos pel que fa a la informació que contenen.

La sèrie de visites pastorals s'inicia el 1616. Els registres de visites pastorals amb els corresponents decrets es troben dividits bàsicament en dos volums, un de caràcter mixt, que inclou sobretot registres sacramentals, i un volum propi, que comprèn des del 1740 fins als nostres dies.

Tot plegat, junt amb altra documentació menys significativa, forma un conjunt documental que, amb poques excepcions, arrenca del segle XVI i pren plena consistència des de finals del XVII. Com a obres singulars, a banda del ja comentat *Dietari de Mossèn Baruta*,⁵ val la pena esmentar el *Llibre dels Consells i de la Obra de la Yglesia*⁶ i el *Llibre de Administracions*.⁷ El *Llibre dels Consells i de la Obra de la Yglesia* és un volum que conté informació heterogènia, vinculada tant a l'administració civil com a la obra de l'església, entre els segles XVII i XVIII. El segon és un llibre iniciat el 1738 pel rector Josep Artigues. Dividit en vuit parts o capítols, un per a cada administració, és un volum notable tant per la seva pulcritud formal com pel seu bon estat de conservació.

La quarta secció de l'arxiu parroquial, "Associacions", aplega la documentació generada per associacions piadoses de seglars, com ara la Tercera Regla i les més modernes Acció Catòlica i Associació del Sagrat Cor. La documentació és molt escassa. Més important, quant a volum, és la documentació pertanyent a l'apartat de confraries,⁸ concretament a la de Nostra Senyora del Roser, que es remunta a l'últim quart del segle XVI.

Ara bé, durant segles, la parròquia rural és, no només la cèl·lula bàsica de l'organització eclesiàstica, sinó, purament i simplement, la comunitat social primera. Si té certament un caràcter religiós, té alhora un caràcter civil. Precisament per aquest motiu, l'arxiu parroquial guarda també la documentació generada per la comunitat en l'acompliment dels seus fins i activitats seglars.

La documentació civil, a l'APSCC, comença en el segle XVI (una ordre impresa del 1534, enviada per les autoritats als jurats del poble), i al començament no es destria massa bé de la documentació religiosa, de la mateixa manera que les dues funcions, la civil i la religiosa, no eren percebudes d'una forma gaire diferenciada. Així, la sèrie dels consells del poble s'inicia en el *Llibre vell del Sagristà*,⁹ que inclou tant comptes de l'obra de l'església com actes d'extracció de jurats entre el 1577 i el 1622. De fet, el manteniment de l'edifici parroquial era considerat una de les funcions dels jurats del poble.

Altres sèries que conformen la documentació civil de l'arxiu són la de correspondència rebuda i emesa pels jurats, els comptes que els jurats sortints retien als jurats entrants i les relacionades amb el fisc.

Quant a la correspondència rebuda, es tracta sobretot d'ordres emanades de les autoritats de l'Estat: reials cèdules, reials ordres, reials decrets, ordres del virrei, de l'Audiència, de l'intendent, etc. També n'hi ha, lògicament, que provenen del baró de Sant Vicenç i d'altres.

Al seu torn, els comptes dels jurats formen una sèrie prou àmplia i seguida, amb un ventall cronològic que va del 1648 al 1834.

Força extensa, comparativament, és tota la documentació referida a despeses fiscals: propis i arbitris, cadastre, despeses militars i altres contribucions. Com que Santa Coloma de Cervelló no tenia béns comunals que permetessin d'afrontar aquestes i altres despeses, calia fer-ho mitjançant l'aportació de tots els veïns pel procediment dels "talls" o repartiments. Això dóna lloc a una sèrie que compta entre les més nombroses i interessants del fons civil de la parròquia.

Aquestes sèries enllacen amb les del fons municipal de Santa Coloma, desglossat del fons parroquial en formar-se els ajuntaments liberals a partir del 1845. A partir d'aquest moment, les autoritats civils, seguint

la normativa emanada de l'Estat, crearan el seu propi arxiu i custodiaran la documentació que rebien i generin, i el fons civil de l'arxiu parroquial quedarà clos.

Acabem el recorregut pel contingut de l'APSCC deixant esment dels pergamins que s'hi conserven: 56 en total, les dates extremes dels quals van del 1213 al 1635. Corresponen a sèries i afers heterogenis (amb clar predomini dels de caire notarial); en trobem de datats a Barcelona, Sant Vicenç dels Horts i Santa Coloma, però també en altres pobles: Sant Joan Despí, Gavà, Dosrius, etc. (remarquem de passada que també una petita part de la documentació en paper és forana: una constitució de dot referida al Grau de Mar, de València (1661), l'establiment d'una casa a Granollers (1663), una petita col·lecció de documents corresponents a la parròquia de Sant Quintí de Mediona (1817-1822) i encara algun altre). Com ja he dit, hi ha un regest d'una vintena d'aquests pergamins fet al tombant del segle XVIII i un altre, corresponent a uns quaranta pergamins, fet ja entrat el XIX, molt més breu i ple d'errors d'interpretació.

L'arxiu com a font d'investigacions

Havent repassat els grups de documentació més importants, intentaré ara fer un breu examen de les possibilitats que ofereix l'arxiu com a font d'investigació per a la història local de Santa Coloma de Cervelló.

L'arxiu com a font per conèixer el desenvolupament demogràfic del poble

Atès l'ampli ventall cronològic i el caràcter força complet de les sèries de registres sacramentals, l'APSCC resulta una font força útil per als estudis demogràfics. Els llibres de baptismes i d'òbits es poden utilitzar per calcular taxes de naixements i defuncions. Ara bé, la manca de registres d'albats dificulta el càlcul de les taxes de mortalitat infantil, sinó és per a períodes molt curts i puntuals, i encara no amb plena seguretat. En canvi, els llibres de comunions són una font excepcional per conèixer el nombre d'habitants en un moment donat, ja que consisteixen en la llista de tota la població major de dotze anys, any per any. Proporcionen, per tant, una informació molt més fiable que no pas els censos anteriors al 1857, amb l'avantatge adicional de la seva periodicitat anyal.

Les sèries de registres matrimonials i d'amonestacions, a banda de la seva utilitat per als estudis gene-

alògics, són també interessants per esbrinar relacions amb pobles veïns, ja que la gran majoria dels enllaços es fan amb famílies de la rodalia. Recordem que es tracta d'una documentació molt completa des de finals del segle XVII. Per a determinats tipus d'estudis, es trobarà un bon complement en la sèrie de capítols matrimonials.

Per al període 1932-1957 disposem del *Liber Statu Animarum*,¹⁰ que proporciona el mateix tipus d'informació, i que, a voltes, inclou el motiu amb què era coneguda la família.

La sèrie d'amonestacions i llicències matrimonials reflecteix admirablement la creació de la colònia Güell i la vinguda massiva de nova població, jove, fins a la creació de la parròquia del Sagrat Cor.

A un nivell menys concret, les sèries de talls o repartiment de les diverses contribucions i impostos poden donar informació global sobre el nombre de llars.

L'arxiu com a font per conèixer el desenvolupament urbanístic

La ja esmentada sèrie de llibres de comunions pot resultar molt útil a l'hora d'investigar el creixement físic del poble, l'evolució del nombre de cases i la progressiva aparició de nous habitatges (caseta de l'església, casetes d'en Comes, etc.).

L'arxiu com a font de notícies econòmiques

Dintre la secció "Notarials", la sèrie de censals i fundacions permet resseguir en part endeutaments. A la mateixa secció, una altra sèrie potencialment rica en dades econòmiques és la d'inventaris i encants, que també permet resseguir l'evolució tècnica. La tan esmentada sèrie de comunions, indirectament, ens pot donar així mateix indicis de l'evolució econòmica de les famílies concretes, en advertir de l'augment de servei: majordoma, porquer, eugasser, mossos, etc.

Força interès presenta la sèrie de llevadors, que permet veure els productes que es conreen. A banda, atès el caràcter proporcional dels delmes, ofereix una base per als càlculs de les collites i, per tant, de l'evolució econòmica. En el cas dels llevadors de mossèn Baruta,¹¹ a conseqüència d'una concòrdia entre el rector i el poble, per la qual el rector deixa de cobrar en gra i passa a cobrar en brut, la unitat de mesura consigna-

da és en garbes i garberes i ocasionalment hi consta informació sobre els costos del tragí i la batuda, que anaven a càrrec del perceptor. En esborranys aplegats sota la signatura 25.10 s'anoten els quartans i quarteres de gra obtinguts després de batre les garbes, cosa que permet de calcular el rendiment. Cal remarcar que la sèrie no ofereix informació entre els anys 1774 i 1824.

Els diversos *Memorial del vi que vendré* continguts a 25.3 permeten conèixer quantitat i preus de la collita en diversos anys, i donen informació sobre la creació d'un petit circuit comercial que abasta tota la rodalia (Santa Coloma, Sant Vicenç i Sant Boi, principalment).

Atès el seu caràcter, el dietari de mossèn Baruta¹² aporta un nombre important de dades econòmiques i pot ser útil com a complement de la documentació suara esmentada.

Les diverses sèries fiscals (despeses militars diverses des de la segona meitat del XVII, propis i arbitris, cadastre i altres contribucions) constitueixen una altra font important per a la història econòmica local en el segle XVIII i primera meitat del XIX. Destaquen en aquest sentit les avaluacions, qüestionaris i relacions realitzades amb motiu del cadastre, però també els rebuts. Els talls o repartiments d'aquestes i altres despeses (per exemple, obres públiques, que a Santa Coloma no tenen sèrie pròpia) conformen una sèrie molt completa (des del 1648 fins al 1804), i forneixen una informació força abundant que pot permetre l'estudi de l'evolució econòmica del poble en conjunt i de cada casa en particular.

L'arxiu com a font per conèixer els esdeveniments històrics propis, i la relació amb els generals

Tot i que de forma aïllada i no sistemàtica, l'estudi de la documentació pot aportar algunes dades per a la història més fàctica.

Així, per exemple, en el *Memorial de les obligacions de Misses Fundades i Aniversaris*¹³ trobem una nota de mossèn Jaume Mas (1647-1669) sobre l'existència de sitges a l'església, el 1651, durant la guerra dels Segadors: "abans del setge de Barcelona, i per que les feiem de nits i de pressa, tenen les boques mal fetes". Uns quants anys més tard, a finals del mateix segle XVII, el rector Fabra ens ha deixat una petita informació sobre com Santa Coloma es va escapar de les tro-

pes franceses que havien assaltat i saquejat Sant Feliu, gràcies a una sobtada crescuda del riu.

El *Llibre de Consells del Poble i de la Obra de la Iglesia*¹⁴ inclou informació sobre un plet que el poble va tenir contra Martorell entre el 1757 i el 1762. Es tracta d'informació bàsicament comptable.

Els registres sacramentals poden oferir alguna notícia, especialment els llibres d'òbits o defuncions en el cas de morts violentes causades per atacs de bandits o bandolers o com a conseqüència de guerres.

El grup documental "Vida parroquial diversos"¹⁵ ressenya alguns esdeveniments de la crònica local d'èpoques diverses.

Ja en el segle XX, la documentació de mossèn Joaquim Roca, tracta de la fundació del casal catequístic i les activitats d'esplai (biblioteca, cine, etc.) que es van dur a terme a la parròquia durant la primera meitat del segle.

En un altre registre, és clar que l'arxiu és un instrument important per esbrinar la història de les famílies. En aquest sentit resulta especialment profitós l'examen de les sèries notariales (testaments, capítols matrimonials, etc.), però també, i un cop més, de les llibretes de comunió: hi trobarem indicats els canvis de propietari, els canvis en la línia directa de la nissaga, fins i tot les èpoques en què una casa és tancada o llogada per minoritat dels pubills, etc.

D'una forma semblant, el volum de capbreus¹⁶ permet resseguir la successió de famílies (per exemple, Trobat, avui Caldés) i la propietat de la terra (però, naturalment, només en el cas que els documents siguin fets davant el rector). Permet, a més, resseguir l'evolució dels toponímics, des del segle XV fins al 1826. Qui estigui interessat en aquests aspectes pot consultar també la sèrie de llevadors.

L'arxiu com a font per conèixer els costums: quant a organització pròpia i quant a relació amb els poders establerts

El funcionament del consell del poble i l'elecció dels jurats (que són alhora obrers de l'església) i del sagristà es troben ben documentats a la secció civil de l'APSCC. La pràctica d'extracció de jurats hi és documentada fins al 1709. Tanmateix, no hi ha documen-

tació relacionada ni d'acords ni de nomenament de regidors a partir del 1744.

Les actes d'extracció de jurats es poden resseguir a la sèrie "Comptes de fàbrica i obra", i als volums *Llibre vell del sagristà*¹⁷ i *Llibre de la obra de la església parroquial de Santa Coloma de Cervelló*,¹⁸ que continuen en el *Llibre del Consells del Poble i de la Obra de la Yglésia*,¹⁹ on també hi ha documentada la cerimònia de l'elecció dels jurats. Al mateix llibre hi trobarem també els comptes anuals dels jurats. En aquests, com en la resta de documentació comptable, es troben documentades les funcions que exercien i el seu desenvolupament. Pel que fa a despeses extraordinàries, fruit d'acords particulars o d'ordres superiors, es pot recórrer a l'examen dels talls. És bo d'assenyalar, en aquest context, el petit quadern *Memorial dels talls que se son fets en Santa Coloma... essent jurats Rafel Julià i Benet Esbert* (1656-57),²⁰ el qual, malgrat el seu petit volum i el limitat abast temporal, il·lustra de forma interessant el funcionament "quotidià" de la institució dels jurats i de l'economia del comú. Les mateixes sèries ens ofereixen dades de la relació del poble i dels jurats amb el senyor baró, com també amb la resta de la baronia, particularment amb Sant Vicenç dels Horts.

La sèrie signada MP.3 (Correspondència) és testimoni de les relacions amb les autoritats civils. Hi trobem un volum notable d'ordres impreses, especialment del segle XVIII, generalment amb un estat de conservació molt bo. Ara bé, el mateix fet que siguin impreses ja indica que es tracta d'ordres d'abast més general, no referides a Santa Coloma en concret. Normalment versen sobre temes fiscals, allotjament de tropes, ordres de socors militars, talls, bagatges, sanitat, etc.

Tenen, en canvi, un abast més local els documents inclosos en el lligall 33/1: ordres i correspondència provinents dels jurats de Sant Vicenç dels Horts, referents majoritàriament als talls de la baronia i a la forma amb què afectaven Sant Vicenç i Santa Coloma, i els problemes que se'n derivaven; al pagament de censos i delmes; a problemes d'ordre públic, i a altres temes similars.

Pel que fa a la relació amb les autoritats eclesiàstiques, es detalla en les sèries de visites pastorals²¹ i en la subsèrie de correspondència amb bisbes i autoritats eclesials,²² sèries que integren, en conjunt, documentació entre el segle XVI i el XX.

L'arxiu com a font per conèixer les festes i tradicions, les devocions religioses: Nostra Senyora de Blancafort, Sant Antoni i el Roser

Pel que fa a aquests temes, la documentació de l'arxiu aporta poca informació global. Com ja hem dit, només podem comptar amb la consuetud del rector Fabra²³ i dues consuetes del 1832 i del 1835, junt amb un esborrany de consuetud del 1898.²⁴ El *Dietari* de mossèn Baruta pot donar informació referida a la primera meitat del segle XVII, però no està sistematitzada, i caldria, en tot cas, anar-la espigolant entre les diverses anotacions diàries de tot caire.

És més fàcil, en canvi, obtenir informació sobre devocions concretes i sobre les festes i tradicions que hi estan vinculades.

Així, entre la documentació relacionada amb el culte a la Mare de Déu, trobem la referent al benefici de Blancafort. Vora el riu Llobregat, tocant a Sant Vicenç, hi havia l'anomenat pla de Blancafort, on s'aixecava un mas o quadra del mateix nom. L'any 1225, Guillem de Blancafort i la seva muller, Raimunda, van fundar el benefici de Santa Maria de Blancafort, segons notícia proporcionada per Frederic Martí i Albanell, que no en cita la font. A l'arxiu es guarden notícies d'aquest benefici des del segle XVI. Se'n dedueix que sovint el càrrec de rector duia annexa la possessió del benefici, de manera que les rendes del benefici i de la rectoria a vegades es confonien. D'altra banda, la documentació pròpia del benefici es confon també amb la de l'administració de Nostra Senyora, que, sota l'advocació de Nostra Senyora de Blancafort, és documentada des del 1646. Tanmateix, en anys posteriors aquesta denominació alternarà amb la de Nostra Senyora de les Dones, fins a desaparèixer totes dues per passar a ser Nostra Senyora de la Concepció. El 1971 se suprimeix aquesta administració.

La devoció a una altra advocació mariana, el Roser, és provada a Santa Coloma per una clau de volta, una pintura, i per l'existència d'una confraria, que, a més, és l'encarregada de l'administració de l'altar corresponent. A l'APSCC la informació documental sobre aquesta devoció es troba a la sèrie "Nostra Senyora del Roser",²⁵ dintre de l'agrupació documental referida a les confraries. Inclou dades sobre el nombre i els noms de confreres, i el pagament de quotes, i, d'altra banda, els comptes de l'administració, les entrades de la qual consistien en pa, blat i ous, i diners del bací.

La devoció a Sant Antoni deu anar vinculada al benefici de Sant Antoni, del qual, no obstant això, l'arxiu parroquial té poca documentació. Tanmateix, és un benefici molt antic, i era independent de la rectoria, encara que hi havia hagut èpoques en què ambdós càrrecs coincidien.

El codi de classificació 3.2.2.3.2 identifica, sota el nom de *Ermita i aplecs de Sant Antoni*, una subsèrie de la qual cal destacar, sobretot, el *Llibre de Sant Antoni*,²⁶ que conté l'acta del vot del poble de reconstruir l'ermita, les actes dels acords per distribuir les despeses, les actes d'elecció d'administrador i obra de l'ermita, la instància al baró per poder emprendre l'obra i tots els comptes de la construcció. S'hi afegeix una altra documentació escadussera sobre nomenament d'ermitans, alguns comptes més, i també un petit nombre de documentació moderna, amb la relació de la reconstrucció de l'ermita el 1957 i els comptes dels aplecs i despeses de manteniment de l'ermita entre el 1959 i el 1974. Es tracta d'un conjunt d'origen divers, probablement aplegat pel rector, potser per confegir un sermó o discurs, o algun escrit sobre l'ermita: tal vegada en ocasió de la benedicció de la nova ermita el 1957.

El *Llibre de Administracions* és una eina útil per conèixer les devocions més importants, i les festes i costums que hi van aparellades, sobretot a través de les entrades i les despeses, ja que es tracta de documentació sobretot comptable.

Així, en el cas de la festa de Sant Roc, a mitjan segle XVIII, consta que es feia un joc de bitlles. La tradició dels pans no hi consta. Però sí que en el *Llibre de Consells del Poble i de la obra de la Yglesia* s'esmenta el costum que el dia 16 d'agost, l'endemà de ser elegits els jurats del poble i el sagristà, els nous elegits rebien una gran coca amb un panellet, mentre que el rector en rebia dos, de panelllets, a més de la coca.

Pel que fa a Santa Coloma, és precisament el *Llibre de Administracions* que ens dóna la informació més antiga, des del 1738.

Alguna altra informació sobre costums populars es pot rastrejar en els llibres del Bací de les Ànimes i del Pa de les Ànimes, així com en el *Dietari* de mossèn Baruta, tants cops esmentat.²⁷

És escassa la informació sobre associacions de tipus supraparroquial: trobem rastres de l'existència d'una

Tercera Regla a començament del segle XVIII. També hi ha documentació molt minsa sobre Acció Catòlica entre el 1946 i 1953, i sobre l'Associació del Sagrat Cor i Apostolat de l'Oració entre el 1949 i el 1958. Tot plegat a la secció "Associacions".

D'altra banda, hi ha algunes dades sobre la visita domiciliària de la capelleta de la Sagrada Família corresponents al 1950, incloses en el *Llibre de comptes del lloc de Sta. Coloma de Cervelló*.²⁸

L'arxiu com a font per a l'estudi de la vida quotidiana

Els estudiosos interessats en la vida quotidiana poden consultar sobretot la documentació aplegada sota l'epígraf P.3.5 "Comptes particulars dels rectors". Per l'abundància de dades i el llarg període cobert, el primer lloc pertany indiscutiblement al *Dietari de mossèn Baruta*, que, recordem-ho, va del 1594 al 1647.²⁹ En el *Llibre de Debit i Credit de Joan Fabra*,³⁰ aquest rector consigna el que deu, el que li deuen i algunes anotacions de tipus domèstic (lloguer i acomiadament de majordomes, comptes de despeses domèstiques, etc.). La *Llibreta de Comptes* del rector Sebastià Artigues³¹ és d'abast encara més limitat: es redueix a les despeses que ocasionen al rector els estudis dels seus nebots Carles i Josep, entre el 1728 i el 1730. Finalment, apuntem que el document que duu la signatura 25.4 conté un capmàs d'ingressos i despeses del rector entre el 1795 i el 1799.

Informació complementària, relacionada amb pobles de la rodalia

Part de la documentació que es conserva a l'APSCC fa referència a altres localitats, sobretot a les que integren la mateixa baronia. Destaca especialment el «Capbreu fet p moss Johâ Vayllés pvre. Rector e bñeficiat del bñiffet de Sta.M' instituit dins la Sglesia de Sent Vicens dels Orts p lo discret en Berthomeu de Miramar q^e nott del ql a pres possessió a dos del mes de Mars any Mil CCCCXL e fonch investit a XXVIII de ffebrer".³² És un llevador de censos i rendes de l'altar de Sant Miquel a Sant Vicenç dels Horts, de mitjan segle XV (aproximadament 1440). A la capsa 36, camisa 5, es guarda un document sobre el "Sindicat de la baronia de Sant Vicenç". Ara bé, cal tenir present que, segons una nota conservada a Santa Coloma, la major part de la documentació referent als afers comuns dels pobles de la baronia es guardava a

l'església de Sant Vicenç dels Horts i es va perdre en un incendi d'aquesta.

Es trobaran informacions escadusseres sobre cases d'altres parròquies que pagaven censos al rector de Santa Coloma al llevador de censos de mossèn Joan Fabra,³³ corresponen als anys 1677-1693.

Un document força interessant, tot i ser incomplet, és un quadern que descriu una visita pastoral del 1698 als pobles del voltant de Barcelona: parròquies del Maresme, Vallès Occidental, Baix Llobregat i part del Garraf. Informa, dia per dia, de la parròquia o parròquies visitades i fa una breu ressenya dels altars i dels objectes que s'hi han trobat, de si tenen o no administració, de l'estat en què han quedat després del pas de les tropes franceses i del que s'ha perdut com a conseqüència d'aquestes.³⁴

Bastant posterior, i pertanyent a un altre àmbit territorial, és el conjunt, que ja he esmentat, de tres llevadors de delmes, unes notes sobre l'arxiu i alguns comptes del rector, tot plegat referit a la parròquia de Sant Quintí de Mediona, i corresponent als anys 1817-1820.³⁵ Remarco de passada que també un llibre antic que es conserva a la rectoria va pertànyer a diversos rectors de Sant Quintí. Es tracta amb tota seguretat de documents portats a Santa Coloma per un rector provinent de Sant Quintí de Mediona.

Encara hi ha algun altre document relacionat amb diferents pobles: un paper sobre la col·lecta del gra i del vi, la primícia i el delme de Castelldefels corresponents a l'any 1832, uns comptes de la tinença de Masarbonés, un full solt amb un estat de les misses fundades a Sant Esteve de Cervelló i la Palma, així com una constitució de dot procedent del Grau de Mar, a València (1661), i un establiment d'una casa a Granollers (1663), que ja he esmentat en parlar del contingut de l'arxiu.³⁶

Per acabar, esmentaré alguns pergamins relacionats amb diverses localitats, si més no pel que fa a la data tòpica:

Es refereixen, o estan datats, a Sant Vicenç dels Horts: un establiment d'una peça de terra del 1444, una ratificació d'establiment i reducció de cens del 1445, un testament del 1464, un instrument de venda d'una peça de terra amb l'època corresponent del 1497, dues èpoques del 1504 i el 1532 respectivament, un establi-

ment en emfiteusi d'una peça de terra del 1561, i un últim pergami que conté la venda d'una peça de terra, la venda d'un censal i les èpoques respectives, tot plegat datat el 1591.

—En relació amb Sant Martí de Torrelles, trobem la venda en encant públic d'una peça de terra, datada el 1383, i l'establiment d'una altra peça de terra el 1457.

—Correspon a Sant Esteve de Cervelló una procura amb data 1430.

—És signat a Gavà, el 1591, un reconeixement de venda.

—Concernent a Sant Just Desvern, hi ha la donació *inter vivos* d'un mas situat en aquesta població, donació datada a Barcelona el 1435.

—Pel que fa a Sant Joan Despí, l'APSCC conserva un establiment en emfiteusi, sembla ser que d'un dret de pas per la riera, corresponent a l'any 1456, però en còpia del 1562, més la ratificació d'establiment d'una peça de terra, pergami datat a Barcelona el 1592.

—Finalment hi ha dos pergamins que afecten el municipi de Dosrius, tots dos de mitjan segle XVI. El primer tracta de la constitució d'un sindicat dels pobles de Dosrius i Canyamars, l'any 1545), i el segon és un testament de l'any 1567.

Els estudiosos de l'arxiu

M'agradaria acabar aquesta ressenya sobre l'APSCC amb l'esment dels investigadors que recentment han utilitzat l'arxiu com a font per als seus estudis, i dels quals tinc notícia. Es tracta de Jaume Codina, Carles Millàs, Xabier Gual i Lluís Monjas³⁷

NOTES

1 MARTÍ I BONET, J. M. [i altres]: "Els arxius històrics parroquials del Baix Llobregat", dins *XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos: el Prat, 25-26 octubre 1980*. Barcelona: CECBLL-Amics del Prat, 1985.

2 MARTÍ BONET, J. M.: *op. cit.*, pàg. 64.

3 La coberta en pergami d'un "Llibre de Funeràries" és testimoni de l'existència d'un volum força gruixut del qual només queda un quadernet: pot ser que els altres s'hagin perdut, encara que també podria ser que bona part del llibre quedés en blanc.

4 El benefici eclesiàstic, tal com el defineix el diccionari Fabra, és una entitat jurídica constituïda a perpetuïtat per l'autoritat eclesiàstica permanent. Els beneficiats tenien el dret a percebre les rendes provinents d'una fundació piadosa (la dot o conjunt de béns del benefici) i estaven obligats a uns determinats serveis de culte en altars o llocs concrets. Vegeu ROIG I SIMON, Marisa: "La institució parroquial a Castelló d'Empúries: his-

tòria del seu arxiu", *AIEE*, Figueres, núm. 32 (1999), pàg. 319, nota 11.

5 Signatura 24.8.

6 Signatura 21.6.

7 Signatura 23.1.

8 Una confraria és una associació de fidels que, amb l'aprovació de la jerarquia eclesiàstica, s'erigeix en una parròquia per exercir obres de pietat i de caritat o per auxiliar la clerecia en el sosteniment i major esplendor del culte, sempre sota la invocació d'un sant patró. Vegeu MAYANS, Antoni: *Els arxius parroquials, municipals i notariais de la Garrotxa. Una aproximació*. Girona: edició conjunta Generalitat de Catalunya, Servei d'Arxius, Diputació de Girona, Ajuntament d'Olot, pàg. 36.

9 Signatura 21.3.

10 Signatura 26.8.

11 Signatura 25.11.

12 Vegeu nota 5.

13 Signatura 19.3.

14 Signatura 21.6.

15 Sèrie P.3.10 de l'inventari.

16 Signatura 18.5.

17 Signatura 21.2.

18 Signatura 21.3.

19 Signatura 21.6.

20 Signatura 35.1.

21 Signatures 02.1, 19.4, 19.5, 23.1 i, sobretot, 26.5.

22 Signatura. 26.9. Altra correspondència del mateix tipus inclosa a 19.5, 27.2 i 36.4.

23 Dintre el llevador de delmes del 1670, signatura 25.7.

24 Totes elles en el plec que porta la signatura 25.13.

25 Sèries P.5.1 i P.5.2.

26 Signatura 08.4.

27 Vegeu nota 5.

28 Signatura 33.4.

29 Vegeu nota 5.

30 Signatura 25.1.

31 Signatura 25.2.

32 Signatura 25.17.

33 Signatura 27.14.

34 Signatura 26.6.

35 Tot plegat es troba a 36.6.

36 Tots aquests documents es troben, com els de Sant Quintí de Mediona, a la capsa 36.

37 CODINA, Jaume: *El gir de 1750. Origen i creixement modern de la població*. Barcelona: Pagès Editors, 1998. MILLÀS, Carles; GUAL, Xabier: *La demografia al Baix Llobregat en l'època dels Àustries*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1999. MONJAS, Lluís: *Santa Coloma de Cervelló a l'Alta Edat Mitjana*. Santa Coloma de Cervelló: Ajuntament, 1995.